

и на старите индийски текстове. Съществуват няколко силнови линии, около които се движат възгледите му: култът към Истината, Родината и Труда.

Меланс съвсем естествено насочва вниманието на читателя от мъдростта на поета-мислител към основите на неговата публицистика. От позицията на днешния ден сред многото статии във вестниците „Тимпуд“ и „Курьер дин Яш“ можем да открием белезите на един отминал век, но и вечните социални истини. Тази публицистика е друга територия, в която творецът тича след своя идеал. Голямо качество на настоящето ѝ разглеждане е

представянето на част от големия брой противоречивы оценки за нея, но едно нещо се налага със сигурност — Еминеску е разбрал главния източник на социалното зло — постоянното обкръжение на „формите без основа“, на актовете на политическа безотговорност във външната и вътрешната политика и големите страдания на селячеството.

„Еминеску — открита вселена“ е след първите нови трудове, книги, материали и други издания, посветени на годишнината, които продължават да излизат и през 1989 г., наречена в Румъния „година на Еминеску“.

Антоанета Танева

„О МАРКО ВОВЧОК. ВОСПОМИНАНИЯ, ПОИСКИ, НАХОДКИ“

от Б. Б. ЛОБАЧ-ЖУЧЕНКО. Киев, 1987, 398 с.

Книгата „За Марко Вовчок“ принадлежи на перото на известния учен-литературовед Б. Б. Лобач-Жученко, внук на класика на украинската литература Марко Вовчок. Като изследовател Б. Б. Лобач-Жученко има наистина забележителен принос за изучаване живота и творчеството на тази видна дъщеря на руския народ. Само през последните десетилетия той написа и издаде многобройни солидни трудове за художествените постижения на Марко Вовчок, за творческите ѝ връзки с И. Тургенев, Т. Шевченко, Д. Писарев, П.-Ж. Етцел¹, а също така — за взаимодействието на украинската и руската литература. Без преувеличение може да се твърди: всичко, което е написал Б. Б. Лобач-Жученко, е резултат от многогодишен труд над архивите. Във връзка с това за слушател внимание особено неговите монографии, публикувани през 1969—1987 г. на украински и руски език². Свързващото звено между тях е постоянното ориентирание към факта като първоизточник на всяко изследване. Б. Б. Лобач-Жученко тръгва от основното изучаване на първичната информация, на всеки детайл, като си дава сметка, че качеството на научното обяснение на изследваните явления зависи преди всичко от обективното разкриване на сложното движение на историята, а също и от общата научна култура на учения.

Книгата „За Марко Вовчок“ привлича с много-

бройните малко познати и досега детайли, с личните спомени и наблюдения, които органично се вписват в канавата на аргументираното повествование за живота и творческия път на Марко Вовчок. Тя съществува допълва както собствените проучвания на своя автор, така и изследванията на предшествениците му (А. Дорошкевич, А. Засенко, Е. Брандис, Н. Крутикова, В. Ведина, Б. Хоменко, А. Дей, А. Недзведски). Находките, които се съдържат в рецензираната монография, запълват „белите петна“ в биографията на писателката, в летописа на плодотворните връзки на Марко Вовчок с видни дейци на руската, украинската, френската, немската, латвийската и естонската култура. Книгата се състои от петнадесет глави, всяка от които дава цялостна представа за един или друг период от живота на Марко Вовчок, за нейните художествени завоевания, които на свой ред отразяват най-важните особености и черти на авторката на украинските „народни разкази“ и „разкази от народния руски бит“. Нека отбележим, че става дума за значителния принос на Марко Вовчок не само в украинската литература, но и в летописа на взаимодействието на различните култури, по-специално — на руския, украинския, френския и немския народ³. Впрочем високата оценка, дадена на творческото наследство на Марко Вовчок още през 50-те—60-те години на XIX в. от такива критици като Добролюбов и Писарев, си остава неизменна. Това се отнася преди всичко до заслугите на писателката пред Украйна. Б. Б. Лобач-Жученко разкрива достоверно пред читателя цялата дълбочина на творческото дело на Марко Вовчок: по какъв начин и при какви условия талантливата дъщеря на руския народ напълно споделя съдбата на украинската литература, като избира за главен мотив на своето творчество един от сложните и отговорни — в гражданския смисъл — мотиви — живота на крепостния човек. Въсъщност не друг, а Чернишевски нарече таланта на Марко Вовчок „силен и прекрасен“. Писател-

¹ Б. Б. Лобач-Жученко. Тургенев и М. А. Маркович. — Тургеневский сборник Л., 1969; История однієї дружиби (Марко Вовчок та П.-Ж. Етцел). — Весвіт, 1975, № 12; Марко Вовчок і П. Лавров (на матеріалах невідомих листів). — Радянське літературознавство, 1979, № 8; Духовна дочка Кобзаря. — Звезда, 1963, № 12; Книга с необычайной судьбой („Маруся“ Марко Вовчок). — Книга. Исследования и материалы. Сборник XLIX. М., 1984; Дочь двух народов. — В кн.: М а р к о В о в ч о к. Народные рассказы. М., 1985.

² Б. Б. Лобач-Жученко. Летопись жизни и творчества Марка Вовчка. Киев, 1969 (второе издание) — Киев, 1983); Марко Вовчок на Кавказе. По следам семейного архива. Наальчик, 1976; Про Марка Вовчка. Сторінки до біографії письменниці. Київ, 1979; Листи до Марка Вовчка. У двох томах. Т. 1. Київ, 1979; Т. 2. Київ, 1979; Листи Марка Вовчка. У двох томах. Т. 1. Київ, 1984.

³ Вж. по-подробно за това в нашите статии „Восприятие творчества Марка Вовчка в Германии. К вопросу об украинско-русско-немецких литературных взаимосвязях. — Zeitschrift für Slavistik, 1974, № 3, с. 407—417; Живое и вечное. — Дружба народов, 1984, № 1, с. 266—267.

ката „вляза“ в световната духовна съкровищница чрез сборника „Народни разкази“ („Народні оповідання“), появил се през 1857 г. Още първите опити на Марко Вовчок привличат вниманието на прогресивните обществени кръгове както в Украйна (Шевченко, Кулиш, Федкович), така и в Русия (Добролюбов, Чернишевски, Херцен, Жемчужников, Тургенев, Писин). Не е безинтересно, че Д. Писарев, а впоследствие и други наши и чуждестранни критици например Карл Емил Францоз, Георг Адам, Проспер Мериме⁴ отбелязват типологическата близост на „Народни разкази“ с популярния роман „Чичо Томовата колаба“ на американската писателка Харriet Бичер-Стоу (1811—1896). Нека подчертаем, че изводите на Б. Б. Лобач-Жученко, размислите му за значението на „Народни разкази“ за украинската литература или за мястото на Марко Вовчок във френската литература като правило се отличават с научна обоснованост, с документална илюстративност, със самостоятелна позиция на учения. И това е много важно, защото в многобройните връзки с нашите и чуждестранните (да речем, Жул Верн, Едуард Мьортке, Ханс Кристиан Андерсен и др.) културни дейци през 50-те—90-те години на XIX в. има немалко места, които е необходимо да се осветлят обективно, да се разкрийт именно на документална основа; при това е нужно да се ориентираме задълбочено и внимателно, без да се ограничаваме с констатирването на един или друг факт. Известно е, че живото на Марко Вовчок е пълен с понякога противоречиви, а рядко — и загадъчни моменти, в това число — и относно хрониката на събитията. От дадената гледна точка е трудно да се преоцени решаването на посочените задачи в рецензираната книга. Б. Б. Лобач-Жученко е направил извънредно много, за да покаже напълно, а не подобно, не в отделните ѝ части, на почитателите на украинското слово цялостната картина, свързана с живота и творчеството на Марко Вовчок. Изследователят убедително потвърждава несъстоятелността или уязвимостта на разсъжденията, независимо на кого принадлежат те: за него са важни резултатите в подхода при решенията на излагане на материала, изключително в логиката на аргументите, изработени в процеса на прилагането им към документалната сфера на изучаваните факти или събития, свързани с пребиваването на Марко Вовчок например в петербургското ѝ обкръжение (срещите с Т. Шевченко), във Франция и Германия. В този план голям интерес представлява ретроспективното възстановяване на историята на публикуването на повестта „Маруся“ във френскоезичната интерпретация на Пиер-Жул Етиел и Марко Вовчок, а също така широко се осветлява процесът на работа на писателката над преводите на произведенията на Жул Верн на руски език. Тук, съвсем както и в другите глави на книгата „За Марко Вовчок“, добре прозира ориентирването на автора към критическа характеристика на конкретния детайл, контекста, логиката на ситуацията, към всестранното ѝ осмисляне чрез проекцията на реалните резултати от личните проучвания. По такъв начин пред читателя изтъква първичният материал, който след време ще помогне и на бъдещите изследователи да пресъздадат образа на Марко Вовчок още по-дълбоко, по-пълно и по-детайлно. Между другото досега подобни опити са осъще-

ствили Е. И. Брандис⁴ и О. Д. Иваненко⁵. Става дума за постановката на такива въпроси, в търсене на „чистот“ отговори Б. Б. Лобач-Жученко върви по пътя на най-голямото съпротивление: ученият никога не се опитва да подчини реалния факт, имащ място в живота на Марко Вовчок, съвсем както и на друг съвременник на писателката, само на своите представи за една или друга личност, което значително би облекчило задачата му. Именно затова в неговата монография липсва аналитичното предположение; изследователят се интересува от академичния принцип на организиране и излагане на материала: от истината към факта на правдата и към нейната обективна проява в живота. Може би най-ясно тази позиция е изразена от него както в книгата „За Марко Вовчок“, така и в изданието по-рано „Летопис на живота и творчеството на Марко Вовчок“ („Літопис життя і творчості Марка Вовчка“, Київ, 1969; 1983). И това не е случайно, доколкото двете издания са органично свързани помежду си: в първото основният акцент е поставен върху изучаването на художественото наследство на авторката на „Народни разкази“, а във второто първостепенно внимание е отделено на изследването на биографията на Марко Вовчок в строго хронологическо развитие.

Книгата „За Марко Вовчок“ има обобщаващ характер. Тя е написана с познание на материала, с голяма любов към всичко, което се отнася до съдбата на Мария Александрова Вилниская (Марко Вовчок), възпяла онеправданото украинско селячество. С точните си наблюдения Б. Б. Лобач-Жученко напълно и разкрил художествените особености на „Народни разкази“ в контекста на украинската проза от средата на XIX-то столетие, обстойно е показал причинната връзка на Марко Вовчок с руската литература, а също така е отговорил на въпроса, засягащ същността на задълбоченото разобличение на порочната система на крепостничеството в Украйна. Рецензираният труд представлява не само детайлно съединяване на страниците от живота на духовната дъщеря на Кобзаря, но и ярка картина на обществено-политическата епоха, в която е живяла и творила Марко Вовчок, на цялостния литературен процес в Украйна, Русия, Естония и Латвия, а също така във Франция, Германия и България от втората половина на XIX и началото на XX в. Монографията „За Марко Вовчок“ се отличава със строена композиция, с яркост и живост в излагането на материала, предлаган на читателя в логически последователност и с точност на документалните източници. Много архивни проучвания са въведени за първи път в научно обръщение. Особено ми се иска да отдели онези страници, които осветляват благотворното въздействие на Т. Шевченко и И. Тургенев върху формирането на писателката, плодотворните ѝ контакти с А. Маркович, П. Кулиш, Т. Шевченко, И. Тургенев, А. Херцен, И. Аксаков, Д. Писарев, К. Хун, П.-Ж. Етиел, Ж. Верн, Е. Мьортке... Като се опира на литературното и епистолярното наследство на авторката на „Маруся“, Б. Б. Лобач-Жученко напълно е успял да нарисова

⁴ Е. Брандис. Марко Вовчок. (Жизнь замечательных людей). М., 1968; Сила молодой. Повесть о писательнице Марко Вовчок. Л., 1972.

⁵ О. Иваненко. Мария. Київ, 1973.

увлекателния портрет на Марко Вовчок, ясно да покаже новаторството на нейната проза и художествено майсторство. Без преувеличение може с пълно право да се каже, че Б. Б. Лобач-Жученко днес е един от най-известните и признати изследователи на живота и творчеството на Марко Вовчок. За това свидетелствуват многобройните положителни рецензии за труда на учения, отзивите на колегите и читателските писма. Ето едно от тях, от 27 юни 1988 г., написано на руски от Патрик Уодингтън, професор от университета „Виктория“ в Уелингтън: „Дълбокоуважаеми колега! Много Ви благодаря за... книгата „За Марко Вовчок“, която наистина е много интересна и полезна... Тази първа *действителна* (к. а., П. У.) биография ни представя Марко Вовчок не само като украинска патриотка, но и като прогресивна личност в общославянската и литературната история на Русия и Европа от втората половина на XIX в. Благодаря Ви и Ви поздравявам с успеха на Вашата забележителна книга. С уважение — Патрик Уодингтън.“⁶ Между другото, на перото на новозеландския славист принадлежи ценно изследване за Марко Вовчок, за типологическата близост на нейните произведения с прозата на И. Тургенев, а също така — за пребиваването на писателката във Франция.

Книгата „За Марко Вовчок“ е предназначена за широк кръг читатели. Навярно затова така точно е определена концепцията на изследователя, в чиято задача е влизало да осветли вътрешната връзка на явленията, на паралелните съставки (например „Шевченко и Марко Вовчок в прешеката на В. Аксакова и М. Карташевская“, „Трите срещи с Херцен“, „В кръга на сътрудниците на „Отечественные записки“, „Войната — народна музика“ и др.), т. е. чрез проекцията на степента на участие на Марко Вовчок в живота на обществото и обобщаващата оценка на нетленните хумани-

стични ценности в нейното художествено наследство. Б. Б. Лобач-Жученко е от онези учени, които любовно и грижливо съхраняват исторически шенното, събират по трохички всеки факт на родната култура, умножавайки нейния летопис с нови находки.

А недостатъците? В десета глава е допусната например фактическа грешка: на с. 232 се твърди, че произведението на американския публицист Джордж Кенъ (1845—1924) „Чергарският живот в Сибир“ е било напечатано за първи път в списанието на Марко Вовчок „Переводы лучших иностранных писателей“ (1871, № 7—12). В действителност то е излязло за първи път на страниците на списание „Домашнее чтение“ (1871, № 1—6). Твърде слабо е осветлен въпросът, засагащ издаването на сборника „Двеста украински песни“ — уникален пример в световната фолклористика; става дума за събирката от украински народни песни, които е преработил за музика на песни с гласа на Марко Вовчок немският композитор Едуард Мюртце (1833—1895). За значителен пропуск в книгата „За Марко Вовчок“ можем да смятаме отсъствието на факти, които биха свидетелствували за възприемането на произведенията на Марко Вовчок в немския печат. Нека отбележим: както ни се удаде да установим, първото периодично издание в Германия, напечатало творба от Марко Вовчок, е бил берлинският вестник „Ди Трибуне“: на 5—6 февруари 1882 г. на неговите страници Ф. Липман публикува разказа „Казачка“ в немския превод на К. Глюмер (1825—1906).

Могат да се намерят и други отделни недоглеждания във фундаменталния труд на Б. Б. Лобач-Жученко. Но същността не е в тях. Появи се книга, която ни заставя да погледнем по нов начин към прозата на класика на украинската и руската литература Марко Вовчок. В това също се състои заслугата на Борис Борисович Лобач-Жученко, който въпреки почтената си възраст — през ноември 1989 г. ученият навърши 90 години — продължава с неуморна енергия работата си над нова монография за художествено майсторство на Марко Вовчок.

Николай Зиморд (Ужгород)
Преведе от руски Ралица Маркова

Хроника

НАЦИОНАЛНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

По инициатива на секция „Руска и съветска литература“ към Института за литература при БАН на 28 и 29 септември 1989 г. се проведе национална научна конференция, посветена на 175-ата годишнина от рождението на М. Ю. Лермонтов. В работата й взеха участие следните почетни гости: Павел Матов — председател на Съюза

ПО СЛУЧАЙ 175-ГОДИШНИНАТА

на българските писатели, Д. Петров — зам.-председател на ОНС за българо-съветска дружба, Н. С. Дръмова — представител на Дома на съветската наука и култура, и др.

Чл.-кор. Ефрем Каранфилов откри конференцията с вълнуващо слово. Той говори за „широката, безбрежна като руските степи и силна като